

Даниела Цонева / Daniela Tsoneva

УПРАВЛЯВАЩАТА КРАЛИЦА И ВОЙНАТА –
ВОЕННИЯТ ОПИТ НА МЕРИ ТЮДОР

*The Queen Regnant and War – the Martial
Experience of Mary Tudor*

Summary: *The reign of Mary Tudor set a precedent in English history – she was the first woman to rule the country in her own right. Naturally the queen came into collision with numerous prejudices regarding women and their ability to govern. One of the aspects that gave space for such prejudices was warfare. A woman ruler had to fit into the typical royal image of a warrior. Of course she could not lead her army into battle but she had to represent herself as a worthy commander and protector of her realm. Sadly Mary’s image as a warrior did not turn out to be a positive one. It was stigmatized by the loss of Calais – England’s last continental possession.*

Key words: *England, Mary Tudor, queenship, war, Calais*

Войната е един от основните аспекти на кралската власт, поддържащи идеята за слабостта на жените и негодността им за владетели. Монархът по правило е войн – негов дълг е да бъде способен военен лидер, който стои начело на войската и защитава интересите на страната си. Когато този монарх е жена, естествено се поражда въпросът доколко тя, предвид пола си, ще може да поеме и ефективно да изпълнява подобни функции. Това безспорно е един от проблемите, с които Мери Тюдор се сблъсква след възкачването си на престола. Първата английска кралица ще трябва да намери начин да се вмести в типично мъжкия образ на владетеля-войн.

Традиционното разбиране, че жените са слаби, нерешителни и подчинени на емоциите, предполага, че те са неподходящи за владетели и войни. Виждаме тези схващания ясно представени в труда на испанския хуманист Хуан Луис Вивес “Образованието на християнката” (“*De Institutione Feminae Christianae*”), написан специално, за да послужи за образованието на принцеса Мери. Авторът счита, че войната е неподходяща за жените и следователно те трябва да бъдат държани настрана от нея. Една жена на бива да мисли или говори за война, да чете книги, свързани с нея, да присъства на военни турнири. Дори споменаването на оръжия в нейно присъствие е нередно¹. Според Вивес „самата природа”

е създавала „мъжа по-способен да управлява от жената”. Това са дължи на факта, че „в големите дела и в моментите на криза жената е толкова стъписана и объркана от страх, че не може да използва разсъдъка или преценката си”. Още повече че женската преценка е „винаги повлияна от някаква емоция и е по-малко логична”. Мъжът, от друга страна, е „смел и не толкова подвластен на страха, че да не може ясно да разбере какво е подходящо да се направи в непосредствените обстоятелства”². Въпреки тези предразсъдъци по отношение на жените, Мери заема престола и закономерно ще трябва да влезе и в ролята на военен лидер. Макар управляващите кралици да са крайно ограничени във военните роли, които могат да поемат, остава императивът, че те трябва да демонстрират позицията си на храбри и достойни защитници на страната – било то и с женски маниер³.

Необходимо е да се направи уточнението, че всъщност Мери има примери, от които би могла да се поучи. Баба ѝ, Исабела Кастилска, безспорно е образец на кралицата-войн, предвид начина, по който заема престола и активното ѝ участие в заключителния етап на Реконкистата. Майка ѝ, Катерина Арагонска, също има възможността да упражнява военни функции. Когато през 1513 г. Хенри VIII потегля за Франция, той определя именно съпругата си за „регент и управителка на Англия, Уелс и Ирландия“. Тя получава и „правото да издава заповеди за свикване на войници и войска“⁴. Пълномощията ѝ надхвърлят тези, делегирани на която и да било друга жена, служила преди нея като регент в Англия. Кралицата не само ще ръководи правителството в отсъствието на Хенри, но и войските, останали в страната⁵. Когато през август 1513 г. шотландският крал пресича с армия границата, тя трябва в действителност да поеме военни функции. Английските сили са разделени на три армии. Докато главнокомандващи на първите две са граф Съри и сър Лавъл, Катерина лично набира третата армия, чиято задача е да защитава столицата. Това обаче така и не се налага, тъй като шотландците са разбити при Флодън, а Джеймс IV е убит в битката. Примерът на бабата и майката на Мери без съмнение е поучителен, но трябва да се отбележи, че и двете се намират в по-различна ситуация от самата нея. Исабела е управляваща кралица, но в Кастилия, а на Пиренейския полуостров и по-рано жени са заемали престола. Нейната военна роля освен това, изглежда по-приемлива в извънредните условия на Реконкистата. Катерина Арагонска пък е английска кралица, но е консорт – властта ѝ е временна и съответно делегирана от съпруга ѝ.

Всъщност Мери Тюдор няма възможността да размишлява относно способността на жените да бъдат военни лидери, тъй като обстоятелствата бързо ѝ налагат необходимостта да се вмести в този образ. Нежеланието на Едуард VI да бъде наследен от нея и амбицията на херцога на Нортъмбърленд я принуждават да се бори за престола, който ѝ се полага както по закон, така и по рождено право. Когато кралят умира на 6 юли 1553 г., а на 10 юли за кралица на Англия

е провъзгласена лейди Джейн Грей, изглежда, че планът на Джон Дъдли е на път да успее. Той обаче е подценил противника. Още на 4 юли Мери, която се намира в Хънсдън в Хартфордшир, успява да избяга. Пет дни по-късно тя пристига Кенингхол в Норфолк, а на 12 юли се премества във Фрамлингем Касъл в Съфолк. Принцесата не само се изплъзва от ръцете на Нортъмбърленд, но и си спечелва широка подкрепа. В тези критични дни около нея се събират голям брой поддръжници и значителен военен контингент. Разбира се, не бива да бъде подценявано значението на членовете на нейното домакинство, чието участие в организирането на бягството ѝ и в мобилизирането на привържениците ѝ в Източна Англия е ключово⁶. Самата Мери обаче също има заслуга, тъй като съумява да се превърне във водач на всички онези, желаещи да защитят правата ѝ. След като новините за смъртта на Едуард са потвърдени, тя се обявява за кралица и изисква от Съвета да я признае за законния владетел. Очевидно е, че принцесата е решена да се бори с всички необходими средства. На 20 юли тя лично прави преглед на войската, която с готовност ще се бие за нея. Мери изиграва традиционната мъжка роля на военен командир, събиращ въоръжени сили и подготвящ ги за битка⁷. До такава обаче не се стига. Още на предния ден столицата е огласена от радостните възклицания на лондончани: „Бог да пази кралица Мери”. Съветът е изоставил Нортъмбърленд и е подкрепил истинския наследник на короната. Самият Дъдли, който по това време се намира с войска в Кеймбридж, се вижда принуден да се предаде и също провъзгласява новата кралица⁸.

Трябва да отбележим, че успехът на Мери изглежда още по-впечатляващ предвид факта, че тя го постига без външна помощ. Крал V не е готов открито да подкрепи братовчедка си и указанията, които дава на пратениците си още преди Едуард да почине, ясно го показват. Разбира се, императорът ги инструктира, „ако е възможно да ѝ помогнат да наследи короната”, но в случай, че това не стане, той не възнамерява да влошава отношенията си с Англия⁹. Съмненията относно шансовете на Мери да се пребори за престола се усилват още повече след смъртта на брат ѝ. Според посланиците на Карл V решението ѝ да се обяви за кралица и да се бори за полагащото ѝ се не е особено перспективно: „Всички войски в страната са в ръцете на херцога и милейди няма никаква надежда да събере достатъчно хора, за да се изправи срещу него, нито никакви средства, за да подпомогне онези, които биха прегърнали каузата ѝ... Надеждата, която милейди възлага на английските поддръжници на претенциите ѝ, е напразна заради религията”¹⁰. Въпреки тези резерви Мери съумява успешно да защити правото си да управлява. За нейно съжаление съвсем скоро отново ще ѝ се наложи да го направи.

Още преди да е изминала година откакто е заела престола кралицата се сблъсква със сериозна опозиция, предизвикана от решението ѝ да се омъжи за Филип Испански. В представите на англичаните този брак ще застраши сувере-

нитета на страната, превръщайки я в пионка на Испания. Несъгласието на парламента и Съвета не разколебават Мери – брачните преговори напредват и сватбата изглежда неизбежна. Кралицата обаче е подценила мащаба на всеобщото недоволство. Дори благоприятният брачен договор не се оказва достатъчен, за да успокои духовете. Още през ноември 1553 г. започва подготовката на бунт, чиято основна цел е да попречи на Мери да се омъжи за Филип. Планът предвижда избухването на въстания на четири отделни места – в Девън, Кент, Уелските гранични области и *Мидландс*. След това бунтовниците трябва да се насочат към столицата и да свалят кралицата. Предвижда се на нейно място да бъде поставена принцеса Елизабет, която освен това да бъде омъжена за графа на Девън Едуард Кортни. Бунтът е предвиден за 18 март следващата година. Въпреки че организаторите му се ползват и с подкрепа от френска страна, събитията съвсем не се развиват по план. Имперският посланик Саймън Ренард успява да научи за случващото се и още на 18 януари предупреждава кралицата. Само няколко дни по-късно целият заговор излиза на яве. Като резултат от предприетите мерки на 25 януари 1554 г. бунт избухва само в Кент, а негов водач е сър Томас Уайът. Срещу въстаниците е изпратена войска, ръководена от херцога на Норфолк, която обаче не постига успех и Уайът се отправя към Лондон. В този критичен момент Мери отново трябва да влезе в образа на военен лидер. Въпреки че съветниците ѝ я увещават да напусне столицата, решението ѝ да не го прави остава твърдо. Кралицата знае, че ще се провали, ако не успее да обърне общественото мнение в Лондон в своя полза. Тя трябва да се намеси лично или ситуацията може да се ѝ се изплъзне¹¹. На 1 февруари Мери изнася пламенна реч пред лондончани. В желанието си да пробуди тяхното чувство за вяност, тя подчертава, че е „правилният и истински наследник на короната”, докато Уайът е „безчестен изменник”. Кралицата опитва да успокои недоволството, предизвикано от избора ѝ на съпруг с уверението, че никога не би прибягнала до брак, който би навредил по някакъв начин на Англия. Тя дори обещава, че е готова да не се омъжи до края на живота си, ако парламентът не счита, че вече планираната ѝ женитба е от полза за цялата страна. Най-накрая Мери отправя следния апел: „И сега, добри поданици, съберете кураж и като истински мъже се изправете твърдо срещу тези бунтовници, едновременно наши и ваши врагове, и не се страхувайте от тях, защото ви уверявам, аз въобще не се страхувам от тях”¹². Думите ѝ се оказват напълно достатъчни, за да ѝ гарантират подкрепата и лоялността на лондончани. Два дни по-късно Уайът заварва столицата готова да защитава законния владетел с всички налични сили. Виждайки, че шансовете му за успех са се изпарили, на 7 февруари той се предава. Този път Мери не е така милостива. Освен самият Уайът сред екзекутираните са лейди Джейн Грей, съпругът ѝ Гилфорд Дъдли и баща ѝ, херцогът на Съфолк – също участник в бунта. Дори принцеса Елизабет се оказва застрашена от подобен зловещ край.

Още през първата година от управлението си Мери на два пъти се изявява като военен командир. Тези начални успехи обаче много скоро ще бъдат помрачени от едно грешно решение, което не само ще коства на Англия последното ѝ континентално владение, но и ще донесе на кралицата славата на слаба жена, негодна за войн. Прелюдия към тази катастрофа е бракът на Мери. Дори сам по себе си той изменя нейната позиция по отношение на войната. Всъщност той поставя под въпрос позицията ѝ по отношение на властта като цяло. Няколко месеца преди кралицата да се омъжи за Филип Испански парламентът прокарва два законодателни акта, които целят именно изясняването на тази ситуация. Със *Закона относно кралската власт* (Act concerning the Regal Power) се постановява, че Мери разполага със „същите кралска власт, величие, почит, авторитет, прерогативи, превъзходство и юрисдикция”, с които до момента е разполагал всеки неин предшественик¹³. По този начин се прокарва схващането, че правата на монарха, бил той мъж или жена, остават едни и същи. Фактът, че Мери е на път да сключи брак обаче изисква допълнително договаряне на властта ѝ и на правото ѝ да я упражнява в качеството си на омъжена жена. Със *Закона за брака на кралица Мери с Филип Испански* (Act for the Marriage of Queen Mary to Philip of Spain) се потвърждава, че след сватбата тя ще продължи да управлява като „единствена кралица”¹⁴. Въпреки тези постановления положението на Мери се изменя и един от аспектите, в които това е особено очевидно, е именно войната. Като мъж Филип по естествен път изземва военните функции на съпругата си. Положени са усилия единствено той да бъде асоцииран с кралските символи на войната. От 1556 г. официалните портрети на двойката се развиват така, че само Филип бива изобразяван с меч. Той например взема и активно участие в състезанията и турнирите в двора¹⁵. Доброто представяне в дворцовите турнири е недвусмислена демонстрация на военни умения – похват, който бащата на Мери използва доста умело. Преднамерените опити за вместването на краля, а не на кралицата в образа на владетеля-войн изглеждат напълно разбираеми, предвид общоприетото схващане, че жените са неспособни да воюват.

Бракът на Мери не само остава зле приет в Англия, но и в крайна сметка оправдава страховете, свързани с него, довеждайки до включването на страната в продължителния конфликт между династиите Хабсбург и Валоа. Проведените преговори и последващият ги брачен договор ясно демонстрират желанието на англичаните да предотвратят подобна възможност. Според постигнатото споразумение Англия „не трябва да бъде директно или индиректно въввлечена във войната” между императора и френския крал, а Филип дори се задължава да се грижи за поддържането на мира с Франция¹⁶. През 1557 г. обаче той не може да си позволи да се съобразява с тези клаузи. На 20 март кралят се завръща в Англия, но целта му не е просто да се събере със съпругата си, а да поиска от нея финансова и военна помощ. През есента на предходната година Филип е

започнал военни действия срещу папа Павел IV, който от своя страна е успял да въввлече в конфликта и французите.

В действителност Мери няма нужда от убеждаване и е твърдо решена да подкрепи съпруга си дори това да означава да се изправи срещу папата. Същото не може да се каже за Съвета, който има сериозни резерви. Сред главните притеснения е именно невъзможността на страната да посрещне военновременните нужди предвид лошото си финансово състояние, липсата на хранителни припаси и социалните вълнения. За опасно се счита и евентуалното прекратяване на търговията с Франция, а съветниците не пропускат да изтъкнат и клаузите на брачния договор, целящи именно ненамесата на Англия в конфликта¹⁷. За пореден път обаче кралицата не възнамерява да се вслушва в техните предупреждения. И докато тя прибягва до откровени заплахи, Филип предпочита по-фините методи и не се свени да използва подкупи, за да си осигури необходимата му подкрепа. Действията на кралската двойка обаче съвсем не са единствената причина, довела до последвалата капитулация на Съвета. Французите до голяма степен сами допринасят за нея. С тяхната поддръжка са се ползвали не само опитът на Нортъмбърланд да постави лейди Джейн Грей на престола и бунтът на Уайт, но и пропадналият заговор, воден от Хенри Дъдли и Кристофър Аштън. В края на април 1557 г. на брега на Йоркшир дебаркира сър Томас Стафорд – поредният изменник, подпомогнат от французите. След като завзема Скарбъроу Касъл, той обявява намеренията си да детронира Мери – „незаконна и недостойна кралица”, която е загубила правото си над короната, омъжвайки се за чужденец¹⁸. Стафорд, разбира се, не постига успех и скоро след залавянето си е екзекутиран. Единственото, което той успява да направи, е да напомни на Съвета за неизменната френска помощ, с която се ползват зложелателите на кралицата.

На 7 юни 1557 г. исканията на Филип най-сетне са удовлетворени и Англия обявява война на Франция. В официалната прокламация са изтъкнати и причините, довели до това решение. Главно място заема именно упоритата подкрепа, която французите си позволяват да оказват на английските бунтовници и изгнаници. Подчертано е, че в миналото Мери е подминавала тези действия, като ги е приписвала не на самия Анри II, а по-скоро на министрите му, „надявайки се по този начин търпеливо да го убеди да възприеме наистина приятелско отношение”. Тъй като той продължава да показва благосклонност към враговете на кралицата и дори им дава убежище в двора си, войната остава единственият ѝ изход. Като основателна причина е посочено и изпращането на френска армия за нахлуване във Фландрия, която Англия е задължена да защитава¹⁹. Самият Анри II сериозно се съмнява в мотивите на Мери. Според него тя е била принудена да обяви война под натиска и заплахите на Филип, че ще напусне страната и повече няма да се завърне²⁰.

Всъщност раздялата на кралската двойка при Дувър в началото на юли наистина се оказва последният път, в който двамата са заедно. Малко след

това към континента се отправя и английската войска, поверена на графа на Пембрук. За съжаление тя не пристига навреме за голямата битка при Сен Кантен, състояла се на 10 август. Опитът на френския конетабъл Ан дьо Монтморенси да вдигне обсадата над града се проваля безславно. Той не само е разбит от противниковите сили, командвани от херцога на Савоя, но и попада в плен. Английските части все пак успяват да се включат в последвалото завладяване на Сен Кантен на 27 август, за което пристига и самият Филип. Падането на града е от голямо значение, тъй като принуждава французите да се изтеглят от Италия и освен това утвърждава репутацията на краля като успешен войн²¹. След като Анри II отзовава Херцог дьо Гиз, папата остава сам и е принуден да търси помирение. Филип обаче не успява да се възползва докрай от създалата се ситуация. Пътят към Париж е отворен, но той не разполага с необходимите ресурси, за да се отправи натам. С приближаването на зимата временното изтегляне на войските изглежда разумно решение. Към дома се отправя и английският контингент.

Макар победата на Филип да е подобаващо отбелязана в Англия, там напрежението, предизвикано от войната, се засилва. Все по-трудно става посещането на военните разходи. Освен за кампанията на континента средства са необходими и за поддържане на сигурността на границата с Шотландия²². В същото време помирието с папата, колкото и удовлетворително да е за Мери, не решава всичките ѝ проблеми в това отношение. Подкрепата, която тя оказва на съпруга си, е разгневила Павел IV и е довела до лишаването на кардинал Поул от статуса му на папски легат. За огромно съжаление на кралицата той така и не е възстановен на длъжност след приключването на конфликта. Най-лошото обаче тепърва предстои.

Оттеглянето на противниковите войски за зимния сезон дава възможност на Анри II спокойно да планира ответен удар, с който да измие срама от нанесеното му поражение. Вместо да предприеме действия за отвоюването на Сен Кантен, кралят замисля атака срещу Кале. Той решава да действа в средата на зимата, когато врагът най-малко би очаквал това, а замръзването на блатата би улеснило напредването на войската. Самата военна операция е поверена на отзования от Италия херцог Франсоа дьо Гиз, който е назначен за кралски генерал-лейтенант.

Планираното нападение всъщност не е толкова изненадващо. Макар французите дълго време да не са предприемали непосредствени действия за възвръщането на Кале, идването на власт на Анри II бележи очевидна промяна в тази политика. Още от 1547–1549 г. започват да се появяват планове за проникване в града и превземането му. Възкачването на Мери и преминаването на Англия в Хабсбургския лагер значително ускоряват осъществяването на тези кроежи²³. Това, което е действително изненадващо, е нехайството, проявено от английска страна. Състоянието, в което се намира Кале, съвсем не е цветущо.

Хенри VIII е полагал необходимите грижи за поддръжката на укрепленията на града и съседните крепости, но същото не може да се каже нито за Едуард, нито за самата Мери²⁴. Внимание не е обърнато и на обезпокоителните сигнали, идващи от френска страна. След като през 1550 г. Анри II е успял да си върне Булон, Кале става следващата му логична цел. Един от малкото, които отчитат опасността, е Никълъс Уотън – английският посланик в Париж, който предоставя информация за няколко плана за завземане на града²⁵. За съжаление в Англия никой не приема сериозно предупрежденията му. Със същата непрозорливост може да се похвали и пълномощникът в Кале лорд Томас Уентуърт, който почти до последно отхвърля възможността противникът да нападне именно английските владения на континента. Много скоро обаче той разбира сериозността на грешката си.

На 1 януари 1558 г. херцог дьо Гиз предприема добре подготвена атака срещу Кале. Първи падат укрепленията Нюъм Бридж и Рисбанк, чиято загуба значително намалява шансовете за успешна защита на града. В Нюъм Бридж се намират шлюзовете, контролиращи плавателните канали, и с тяхното попадане във вражески ръце изчезва възможността за наводняване на околността. Рисбанк пък контролира достъпа до пристанището и загубата му прекъсва директната връзка с Англия²⁶. При това положение падането на Кале е въпрос на време и на 7 януари лорд Уентуърт предава града. В следващите дни усилията на херцог дьо Гиз са насочени към овладяването на останалите английски укрепления – Хемис и Гинес. Докато първата крепост се предава още на 10 януари, втората оказва сериозна съпротива. Главнокомандващият на Гинес лорд Грей е решен да се бие докрай и успява да удържи позицията си до 21 януари. Няколко дни по-късно Анри II влиза триумфално в Кале.

Неадекватната реакция от английска страна несъмнено спомага за успеха на операцията на херцог дьо Гиз. Действията на кралицата и Съвета са прекалено мудни и неефективни. Когато най-сетне е организирано изпращането на флот към континента, той бива разпилян от морска буря в Ла Манша. Опитът на Филип да помогне се оказва не по-успешен. Единствено лорд Грей получава подкрепления, изпратени от Гравлин – най-близката Хабсбургска крепост. Те обаче далеч не са достатъчни, за да променят изхода от обсадата на Гинес.

По разбираеми причини загубата на Кале е тежко приета в Англия и обвиненията към краля не закъсняват. Трябва да се отбележи все пак, че той е готов да предприеме незабавни действия за възвръщането на града. Колкото и изненадващо да изглежда, подобна готовност липсва от английска страна – съветниците не са склонни да отпуснат необходимите средства и хора. Тъй като Филип няма възможност лично да се заеме с разубеждаването им, задачата е поверена на граф де Ферия. Скоро след пристигането си в Англия обаче той разбира колко трудно се преговаря със Съвета. По неговите думи положението е повече от отчайващо и изглежда, че този път дори Мери няма да е в състояние

да се наложи: „... аз съм объркан от тези хора тук, Бог ми е свидетел, и не знам какво да правя. Ваше Височество трябва да разбере, че от вечер до сутрин и от сутрин до вечер те променят всичко, което са решили и е невъзможно да ги накарам да видят в какво състояние се намират, въпреки че е най-лошото състояние, в което е изпадала някоя страна... Кралицата ми казва, че прави всичко, което може. Вярно е, че тя има дух и желание. С останалите е тежка работа”²⁷. Изправен пред нежеланието на англичаните да отмъстят за собственото си поражение, Филип съвсем разбираемо се отказва от идеята за възвръщането на Кале.

Не знаем каква е точната реакция на самата Мери при новините за падането на града. Разменените по този повод писма между краля и кардинал Поул говорят по-скоро за съдържаност, отколкото за силна тревога или отчаяние от нейна страна²⁸. Въпреки тяхната оценка кралицата едва ли е понесла с равнодушие подобен удар по националната гордост на страната, а и по собствената ѝ чест. Според граф де Ферия физическото и духовното ѝ състояние не са особено добри. Тя е отслабнала, има проблеми със съня и често изпада в състояние на меланхолия²⁹. Каквито и да са мислите и чувствата на Мери по отношение на поражението при Кале, едно е сигурно – то изиграва решаваща роля за изграждането на военната ѝ репутация, помрачавайки предходните ѝ успехи и обрисувайки я като типично слаба жена, неспособна да воюва.

Необходимо е да се направи уточнението, че загубата на града и околната територия всъщност не е толкова катастрофална за Англия, колкото изглежда на пръв поглед. От известно време Кале носи на страната повече затруднения, отколкото облаги. Поддръжката на укрепленията и редовното снабдяване с хранителни припаси е доста скъпо начинание. Това става дори по-осезаемо със западането на търговския статус на града. Към финансовата тежест се добавя и фактът, че той не е напълно англицизиран и през 50-те години на XVI в. е дом на значителен брой френски религиозни дисиденти, които харесват Мери не повече от Анри II. Техният брой и недоволство се подсилват и от английските протестантски изгнаници³⁰. Едва ли е нужно да се припомня и обстоятелството, че Франция никога не забравя за Кале, което превръща града в постоянен източник на напрежение между двете страни. При тези обстоятелства неговата загуба изглежда по-скоро като облекчение за Англия. Това обаче съвсем не означава, че тя е подмината равнодушно. Въпреки грижите, които създава, Кале носи изключителен символизъм – той е последното английско владение на континента и отнемането му се равнява на национално унижение. Ситуацията е влошена от позорния начин, по който пада градът, а също и от липсата на сериозен опит за отвоюването му.

Макар Филип да понася немалко обвинения за поражението при Кале, военната репутация на Мери е накърнена в значително по-голяма степен. Факт е, че кралицата не може да бъде считана за единствения виновник за случилото

се. Отговорността е по-скоро споделена. Многобройните предупреждения за надвисналата опасност са пренебрегнати и от съветниците, а вина безспорно носят и капитаните на английските гарнизони в Кале и околните крепости, които се предават без особена съпротива. В същото време, за разлика от Съвета, Мери демонстрира готовност и желание да подкрепи Филип в инициативата за възвръщане на града. Тези аргументи обаче се оказват недостатъчни, за да компенсират факта, че именно тя е въвлякла Англия във войната. Недостатъчни са и предходните военни успехи на кралицата. Докато те остават на заден план, поражението при Кале попада във фокуса на вниманието на английските протестантски изгнаници, които са готови да се възползват от всеки повод да уязвят Мери. Те разглеждат загубата на града като Божие наказание, предизвикано от връщането към католицизма, а също и като пряк резултат от факта, че на престола стои жена³¹. След смъртта на кралицата представата за нейната некомпетентност като войн бива подсилена и от неизбежните сравнения със сестра ѝ, която донася на Англия една от най-знаменитите ѝ победи.

За едва петгодишното си управление Мери Тюдор неколkokратно се изправя пред необходимостта да влезе в ролята на военен командир. С действията си при опита на Нортъмбърленд да я лиши от короната и при бунта на Уайът тя демонстрира готовността си да застане начело на войската и при необходимост да я поведе. Макар и в двата случая така и да не се стига до битка, решителността на Мери далеч не бива да бъде подценявана. Шансовете ѝ да надделее над Нортъмбърленд не изглеждат особено големи и все пак тя съумява да се пребори за престола, обединявайки около себе си своите поддръжници. Бунтът на Уайът, въпреки провала си, също представлява немалка заплаха за кралицата. Изходът от него би могъл да бъде съвсем различен без подкрепата, която ѝ засвидетелстват лондончани. Тези първоначални успехи обаче скоро биват забравени. След като се омъжва, Мери загубва функциите си на военен лидер и те по естествен път биват поети от Филип. Последвалото включване на страната във войната с Франция само подсилва представата, че кралицата е подвластна на съпруга си. Още по-лош се оказва изходът от тази война – тя донася на Англия унижително поражение. Загубата на Кале се превръща в символ на слабостта и некомпетентността на Мери не само като войн, но и като владетел въобще.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Vives, Juan Luis.** *The Education of a Christian Woman: A Sixteenth-Century Manual.* Ed. and trans. by Charles Fantazzi. University of Chicago Press, 2000, pp. 73–74; p. 249.

² *Ibid.*, p. 194.

³ **Whitelock, A.** „Woman, Warrior, Queen?” Rethinking Mary and Elizabeth. – In: *Tudor Queenship: The Reigns of Mary and Elizabeth (Queenship and Power series)*. A. Hunt, A. Whitelock, eds. Palgrave Macmillan, 2010, p. 174.

⁴ Letters and Papers, Foreign and Domestic, of the Reign of Henry VIII, Vol. 1. Arranged and catalogued by J. S. Brewer. London, 1862, p. 597.

⁵ **Jansen, S. L.** *The Monstrous Regiment of Women: Female Rulers in Early Modern Europe (Queenship and Power series)*. Palgrave Macmillan, 2002, p. 118.

⁶ **Whitelock, A., MacCulloch, D.** Pincess Mary’s Household and the Succession Crisis, July 1553. – In: *The Historical Journal*, Vol. 50, No. 2, 2007, pp. 268-269. <<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/4140130.pdf>> 28.05.2013

⁷ **Whitelock, A.** „Woman, Warrior, Queen?.....”, p. 175.

⁸ **Wriothesley, Charles.** *A Chronicle of England during the Reigns of the Tudors, from A. D. 1485 to 1559, Vol. II.* W. D. Hamilton, ed. Camden Society, 1838, pp. 88–90.

⁹ ‘Spain: June 1553, 16-30’, *Calendar of State Papers, Spain, Volume 11: 1553*. Royall Tyler, ed. 1916, pp. 56–69. <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=88482>> 27.08.2008

¹⁰ ‘Spain: July 1553, 1-10’, *Calendar of State Papers, Spain, Volume 11: 1553*. Royall Tyler, ed. 1916, pp. 69–80. <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=88483>> 27.08.2008

¹¹ **Porter, L.** *Mary Tudor: The First Queen*. Hachette Digital, 2010, p. 314.

¹² *The Acts and Monuments of John Foxe: A New and Complete Edition, Vol. VI.* S. R. Catley, ed. Published by R. B. Seely and W. Burnside, 1838, pp. 414–415.

¹³ Act concerning the Regal Power, 1554 (An Act declaring that the Regal Power of this Realm is in the Queen’s Majesty as fully and absolutely as ever it was in any of her most noble Progenitors, Kings of this Realm). – In: *Tudor Constitutional Documents A. D. 1485–1603. With an Historical Commentary* by J. R. Tanner. Cambridge University Press, 1922, pp. 122-124.

¹⁴ Act for the Marriage of Queen Mary to Philip of Spain (1554. I Mary, sess. 3., c. 2. 4 S. R. 222.) – In: *Select Documents of English Constitutional History*. G. B. Adams, H. M. Stephens, eds. The Macmillan Company, 1901, pp. 283-289.

¹⁵ **Redworth, G.** “Matters impertinent to women”: Male and Female Monarchy under Philip and Mary. – In: *The English Historical Review*, Vol. 112, No. 447, 1997, p. 609. <<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/576346.pdf?acceptTC=true>> 09.07.2013; **Whitelock, A.** „Woman, Warrior, Queen?.....”, pp. 177–178.

¹⁶ Act for the Marriage of Queen Mary....., pp. 283–289; Articles proposed by the Emperor [Charles the Fifth,] on behalf of his son [Philip,] prince of Spain, upon which the proposed treaty of marriage between him and Marry, queen of England, may be founded, to the following effect. – In: Cooper, C. P. *Appendices to a Report on Thomas Rymer’s Fœdera*. Public Record Office, 1837, pp. 341–343.

¹⁷ **Whitelock, A.** *Mary Tudor: Princess, Bastard, Queen*. Random House, 2009, p. 369; **Porter, L.** Op. cit., pp. 404–405.

¹⁸ A proclamation sett forthe by Thomas Stafforde, from Scarborough Castle: Exciting the English to deliver themselves from the Spanyards. (End of April, 1557.) (Source. – *Ecclesiastical Memorials*. Ed. 1822. Vol. iii., part ii., p. 515.) – In: *The Age of Elizabeth (1547–1603)*. Selected by Arundell Esdaile. London: G. Bell and Sons, Ltd., 1915, pp. 16–19.

¹⁹ ‘Spain: June 1557’, *Calendar of State Papers, Spain, Volume 13: 1554-1558*. Royall Tyler, ed. 1954, pp. 293–300. <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=88617#n1>> 13.08.2013

²⁰ ‘Venice: June 1557, 6-10’, *Calendar of State Papers Relating to English Affairs in the Archives of Venice, Volume 6: 1555-1558*. Rawdon Brown, ed. 1877, pp. 1142–1154. <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=100620>> 13.08.2013

²¹ **Rodriguez-Salgado, M. J.** The Habsburg–Valois wars. – In: *The New Cambridge Modern History, Volume II: The Reformation 1520–1559*. Second edition. G. R. Elton, ed. Cambridge University Press, 1990, p. 397.

²² **Froude, J. A.** *The Reign of Mary Tudor*. London and New York, 1910, p. 292.

²³ **Potter, D.** The duc de Guise and the Fall of Calais, 1557–1558. – In: *The English Historical Review*, Vol. 98, No. 388, 1983, pp. 483–485. <<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/569781.pdf>> 28.05.2013

²⁴ **Luke, M.** *A Crown for Elizabeth*. New York: Coward-McCann, 1970, pp. 522–523.

²⁵ **Rose, S.** *Calais: An English Town in France, 1347–1558*. Boydell Press, 2008, pp. 157–159.

²⁶ *Ibid.*, p. 164.

²⁷ ‘Spain: March 1558’, *Calendar of State Papers, Spain, Volume 13: 1554–1558*. Royall Tyler, ed. 1954, pp. 365–374. <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=88626&strquery=>>> 19.08.2013

²⁸ ‘Venice: January 1558, 1-10’, *Calendar of State Papers Relating to English Affairs in the Archives of Venice, Volume 6: 1555–1558*. Rawdon Brown, ed. 1877, pp. 1407–1421. <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=100640>> 22.08.2013; ‘Spain: January 1558, 16-31’, *Calendar of State Papers, Spain, Volume 13: 1554–1558*. Royall Tyler, ed. 1954, pp. 333–349. <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=88624>> 22.08.2013

²⁹ ‘Spain: February 1558’, *Calendar of State Papers, Spain, Volume 13: 1554-1558*. Royall Tyler, ed. 1954, pp. 349–365. <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=88625>> 20.08.2013; ‘Spain: May 1558’, *Calendar of State Papers, Spain, Volume 13: 1554-1558*. Tyler, ed. 1954, pp. 378–393. <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=88628>> 20.08.2013

³⁰ **Porter, L.** *Op. cit.*, p. 410.

³¹ **Grummitt, D.** *The Calais Garrison: War and Military Service in England, 1436–1558*. The Boydell Press, 2008, pp. 179–180.